

Літ.: Барташэвіч Г.А. Беларуская прадная паэзія веснавога цыкла і славіянская фальклорная традыцыя. Мінск, 1985. А.М.Аляхновіч.

ГУКННЕ СПАРЫНІ, абрад, абу-тоўлены загуканнем у час заканчэння жніва Спарыні — міфічнай істоты, якая нібыта дапамагае ў зборы багатага ўраджаю жыта. Спарыня ўяўлялася ў выглядзе зааморфнай істоты, яе вобраз меў алегарычны сэнс, быў няўлоўны. Як сведчаць навукоўцы, спешку-спарышку як апякунскае бажавство звычайна клікала жніва, зачынаючы загон (М.Федароўскі). На ўсіх этапах збору жыта да яго выпечкі лічылася, што Спарыня садзейнічала атрымання смачнага і спажываемага хлеба. Абрад Г.с. быў занатаваны на Мядзельшчыне ў 1990-я гг. ў вёсках Шкленікова і Варшылькі. У час заканчэння жніва гаспадыня заўсёды прыходзіла на поле ў пэўны час, нават калі не працавала, прыносіла з сабою прысмакі ў торбе і ставіла пасярэдзіне невял. лапіка збожжа, вызначанага для апошняга снапа. Са словамі «Памажы ж, Божа, жытцо дажыць!» яна, ходзячы па сонцы вакол яго, сярпом зжынала невял. жменькамі пакінутае жыта і моцна гукала Спарыню: «Спарыня, Спарыня. Гу-у-у! // Ад паноў, ад каралёў, // Ад вялікіх мужоў, // Спарыня, Спарыня, Гу-у-у! // Перанёс Бог праз сярпок, // Перанясі праз лёгкі душок, // Спарыня, Спарыня, Гу-у-у!» Затым жнеі звязвалі апошні сноп, садзіліся на яго сілкавацца, а пасля спявалі абжыначную песню: «Рада, рада шэра перапёлка, // Што лета даждала, // Рада, рада // Рада, рада наша гаспадынька, што жыта пажалі...» Здаралася, што жніво гаспадыні заканчвалі ў адзін дзень, тады на полі гуканні разносіліся вельмі моцна. Апошні сноп асабліва шанаваліся і захоўваліся, надзяляўся жыватворнай сілай, з ім ажыццяўлялі розныя рытуальныя дзеянні.

Літ.: Ліс А. Жніўныя песні. Мінск, 1993. А.М.Аляхновіч.

ГУКАПЕРАЙМАННЕ, а матапея, слова, якое служыць для імітацыі гукаў навакольнай рэчаіснасці фанетычнымі сродкамі мовы. Можа перадаваць шумы, што ўтвараюцца чалавекам («ха-ха-ха», «кхе», «т-ссс»), жывёламі («мяў», «чык-чырык», «га-га-га»), прадметамі нежывой прыроды («бух», «кап-кап»). Колькасць Г. ў канкрэтнай мове з'яўляецца адкрытай. Як правіла, імітацыя гукаў засн. на пэўным акустычным або артыкулярным падобстве (напр., «хі-хікаць»). Доўгі час вывучэнне Г. не вылучалася з даследавання гукасімвалізму. У 1960—80-я гг. была распрацавана ўніверсальная класіфікацыя Г. Пры сістэматызацыі часцін мовы гукапераймальныя словы часта ўключаюцца ў клас выклічнікаў, аднак у адрозненне ад іх Г. не выражаюць эмоцыі або пабуджэнняў, а з'яўляюцца ўмоўным узнаўленнем фанетычнымі сродкамі мовы рознага тыпу гучанняў. Для фанетыка-марфалагічнай структуры Г. характэрна нязменнасць, наяўнасць нетыповых складоў, рэдуплікацыя. Лексічнае значэнне Г. часткова прадвызначана іх гучаннем. У граматычным плане яны займаюць пазіцыю паміж выклічнікамі і выклічнікава-дзеяслоўнымі формамі. Г. могуць уключацца ў дзеяслоўную парадыгму са значэннем аднаразовага дзеяння: «лясь», «шчоўк», «плюх».

Г. ў розных мовах не супадаюць па сваёй форме, што тлумачыцца адрозненнямі фаналагічных сістэм і спосабам нац. светаўспрыняцця. У бел. мове асновы Г. дастаткова прадуктыўныя, яны з'яўляюцца базай для ўзнікнення вытворных слоў («курняўкаць», «гаўкаць», «кукаваць»). Г. лёгка субстантываюцца, могуць ужывацца ў дзеяслоўным значэнні, часцей за ўсё ў форме прошлага часу. У тэкстах выкарыстоўваюцца ў якасці экспрэсіўна-стыліст. сродкаў. *Д.В.Дзятко.*

ГУКАПІС, 1) у паэзіі — гукавая паўтара, якія ўзмацняюць і раскрываюць тыя ці інш. семантычныя ас-

пекты ў паэт. тэксце. У межах гукавой інструментальнасці верша Г. трэба адрозніваць ад *эўфаніі*, якая не звязана з семантыкай тэксту. Г. можа праяўляцца ў мілагучнай і какафанічнай формах. Як праява аномапаэтычнасці маўлення найб. прасталінейна рэалізуецца ў гукаперайманнях, больш умоўна — у выглядзе *алітэрацыі* і *асанансаў* і яшчэ больш апасродкавана — у гукасімвалізме (прыпісванні пэўным гукам эмацыянальнай ці містычнай значнасці). Для Г. важна, каб былі збалансаваны суб'ектыўны і аб'ектыўны моманты падачы і ўспрыняцця. З аднаго боку, не кожная рэпрэзентацыя паэта можа быць расшыфравана чытачом, з інш. боку, вельмі часта сярод інтэрпрэтатараў назіраецца «вычытванне» такіх гукавых «падтэкстаў», якіх не меў на ўвазе сам аўтар. У цэлым эстэтычная значнасць Г. залежыць ад устаноўкі інтэрпрэтатара тэксту і яго культ. падрыхтоўкі. Просты прыклад гукапераймальнай алітэрацыі ў творы М.Багдановіча — радок з верша «Завіруха»: «У бубны дахаў вешер б'е...». Ускосна, праз эўфанію, перадаецца рух матылька ў «Маёвай песні» паэта, дзе сівярдаецца тэзіс: «Музыка перш за ўсё». Часцей за ўсё Г. выступае як дапаможны сродак выразнасці тэксту.

2) У музыцы — увасабленне сродкамі музыкі розных гукавых і пазагукавых з'яў навакольнага свету. Паняцце Г. існуе ў музыцы са старажытнасці, канчаткова сфармулявана яно было ў 18 ст. Апіраецца на выяўл. магчымасці муз. мастацтва, якія выступаюць у 2 асн. тыпах: гукавая імітацыя і выяўленчасць асацыятыўнага характару. Сярод рэальных гучанняў прадметнага асяроддзя, якія часта імітуюцца ў музыцы: пляск хваль, шум мора, шапаценне лесе (у оперы «Марынка» Р.Пукста), гучанне муз. інструментаў, гаворка, стогны, плач чалавека і інш. Імітацыя можа быць ідэнтычнай аб'екту пераймання па тэмбры, інтанацыях ці больш апасродкаванай. Гукавыяў-